

NIEKTÓRE CZYNNIKI ROZWOJU KATECHEZY MŁODZIEŻY, ZWŁASZCZA PRACUJĄCEJ

Historycznie rzecz biorąc, do tej pory ukształtowały się trzy zasadnicze typy katechez: rodzinna, szkolna i parafialna¹. Każda z nich powstała w określonym czasie jako odpowiedź na wołanie określonej epoki i pragnęła zadowalająco zaspokoić potrzeby religijne człowieka. Katechezy te w pewnej mierze wiązały się ze sobą, ale bardziej niżeli otwartość cechuje je ekskluzywność i zamknięcie się w sobie. Dopiero współczesny ruch katechetyczny doprowadził do pluralizmu katechetycznego², według którego katecheza tworząc nowe jej typy i formy ustawicznie się różnicuje, a przez to dochodzi do pogłębienia i ujednoczenia. Jedność katechezy osiąga się więc przez różnorodność, elastyczność i otwartość.

W katechezie historycznej daje się zauważyć jedną jej zasadniczą linię: jej skierowanie przede wszystkim do dzieci. Doceniając rolę katechezy dziecięcej, współcześnie zwraca się uwagę na jej niewystarczalność w rozwoju wiary. Współczesność wyłoniła potrzebę katechezy dorosłych, która z jednej strony opiera się na katechezie dziecięcej i młodzieżowej, a z drugiej warunkuje skuteczność dwu poprzednich³.

Pomiędzy katechezą dziecięcą a katechezą dorosłych znajduje się katecheza młodzieży, która staje się odrębnym i bardzo złożonym problemem. Katecheza młodzieżowa w pewnej mierze była realizowana już od dawna; była również przedmiotem naukowych refleksji. Jednakże tak w teorii, jak i praktyce była dołączona albo podporządkowana katechezie dziecięcej. Założenia, normy i wskazania wypracowane dla kate-

¹ Zob. B. Dreher: *Katechese-Gemeinde*. Wien 1970.

² E. Alberich: *Orientamenti attuali della catechesi*. Torino 1971 s. 24.

³ Tamże s. 36—41.

chezy dziecięcej, z pewnymi modyfikacjami były przenoszone i stosowane w katechezie młodzieżowej. Tymczasem młodzież odcinając się od dzieciństwa, będąc zaangażowaną w teraźniejszość i skoncentrowaną w przyszłość, oczekuje autentycznej katechezy wieku młodzieńczego.

Problem autentycznej katechezy młodzieżowej wyłania się dopiero w naszych czasach. Współczesny ruch młodzieżowy rozwijający się na całym świecie obudził wrażliwość Kościoła, który poprzez naukową twórczość katechetyczną próbuje wyjść naprzeciw potrzebom religijnym młodzieży i je zaspokoić⁴. Nie można jednak jeszcze do tej pory wskazać na daleko idące rozwiązania. Tym bardziej problem katechezy młodzieży pracującej w teorii katechetycznej jest mało znany. A przecież ilość tej młodzieży stale wzrasta, a wraz z nią pojawiają się specyficzne problemy, w rozwiązaniu których powinna wziąć również udział katecheza.

Biorąc pod uwagę wzmiankowane potrzeby, w niniejszym artykule zostanie podjęta próba wyeksponowania zawodowych problemów w katechezie młodzieżowej. By ten problem rozwiązać, trzeba będzie dotknąć problematyki ogólnomłodzieżowej, ale przede wszystkim trzeba będzie zwrócić uwagę na problemy zawodowe i światopoglądowe tej grupy młodzieży, która już podjęła pracę bądź fizyczną, bądź umysłową. Konkretniej rzecz biorąc, będzie rzeczą wskazaną przypatrzeć się młodzieży w środowisku społecznym, odsłonić jej problemy religijne i zaproponować dla niej katechezę. Artykuł będzie próbą analizy psychologicznej współczesnego świata młodzieży pracującej, na tle której zostaną wyprowadzone postulaty katechetyczne.

Młodzież współczesna w środowisku społecznym

Młodzież kształcąca się, studiująca i pracująca, ze względu na jedną fazę rozwojową, w której się znajduje, posiada wspólne problemy. I dla tego można spotkać szereg pozycji naukowych traktujących o młodzieży w ogóle. Tymczasem, zdaniem Czajki⁵, mówienie o młodzieży w ogóle jest zbyt powierzchowne. Faktycznie poza pewnymi treściami wspólnymi u młodzieży nie można przeoczyć jej specyfiki czy to ze względu na podłoże osobowościowe, czy też ze względu na środowisko, w którym się znajduje, czy wreszcie ze względu na zadania, które podejmuje. Dlatego też zajmując się młodzieżą należy bardziej uwydatnić jej specyficzne właściwości psychofizyczne niż ukazywać jej cechy w ogóle.

⁴ Zob. C. Bucciarelli: *Realità giovanile e catechesi*. Torino 1973.

⁵ S. Czajka: *Młodzież pracująca i jej problemy*. Warszawa 1972 s. 12.

Refleksje Hellera⁶ nad osobowością młodzieży doprowadziły do wniosku, że młodzież ta odczuwa potrzebę oryginalności, posiada wysokie poczucie godności, ukazuje postawę krytyki, w pewnych momentach odczuwa osamotnienie, a normalnie głód metafizyczny. Młody człowiek wyuczając, że jego ranga społeczna zależy od niepowtarzalnego wkładu pracy, proponuje jej nowe rozwiązania i zobowiązuje się do intensywnego zaangażowania w realizacji planów, próbując w ten sposób zamanifestować siebie. Otoczenie wrażliwe na to, by przez podniesienie rangi jednego nie obniżyła się pozycja drugich, zamiast darzyć uznaniem, pochwałą i poparciem młodego, odnosi się do niego z uśmiechem, ironią i pobłażaniem. Taki stosunek grupy, w której się znalazł, wywołuje w młodym człowieku onieśmienie, rozgoryczenie i rozczarowanie. Silne emocje wyłaniają w nim z kolei postawę krytyki i agresywności wobec grupy starszych. W pojedynku psychologicznym z grupą, w którym siły są nierówne, formalnie przegrywa na wielu odcinkach, a nie znajdując zwolenników, szuka dla siebie miejsca w osamotnieniu. I chociaż z konieczności musi utrzymywać kontakt z innymi, w rzeczywistości między nim a grupą nie istnieją relacje personalne. Ponieważ grupa, w której się znalazł, jest mu obca, tym bardziej szuka możliwości nawiązania kontaktu z osobami znajdującymi się poza tym środowiskiem. W międzyczasie zaistniały konflikt staje się przedmiotem refleksji, dzięki której może w pewnej mierze ujrzeć wartości, ale bardziej jeszcze braki w postępowaniu innych. Nie mogąc pogodzić się z aktualnym stanem rzeczy, zaczyna podważać dotychczasowy porządek, kwestionuje całą organizację i z całą natarczywością domaga się zasadniczych i kategorycznych zmian⁷.

Młody człowiek stając po raz pierwszy przy warsztacie pracy odczuwa lęk, bezsilność i brak przygotowania. Wydaje mu się, że zadania, przed którymi go postawiono, są ponad jego siły, a wiedza, która w szkole wydawała mu się za obszerna i głęboka, w zetknięciu z praktyką okazała się niewystarczająca. Wówczas zamiast wypełniać naturalną przepaść pomiędzy teorią i praktyką wzbogacaniem doświadczenia, obwinia starszych za swoje nieodpowiednie przygotowanie. Wyraża wówczas pretensje do rodziny, że zbyt wiele interesowała go swoimi problemami wewnętrznymi, a mało otwierała na otaczający świat i jego rzeczywistość. Stawia zarzuty szkole, że tylko zorientowała go w normach pracy, a nie wprowadziła w jej wykonawstwo i nie nauczyła koniecznego współzycia z innymi, które jest bardziej istotne w obecnej organizacji pracy niż operowanie narzędziami⁸.

⁶ A. Heller: *La catechesi degli apprendisti e giovani lavoratori*. Torino 1970. s. 20.

⁷ Czajka, jw. s. 41.

⁸ Zob. M. Kozakiewicz: *Paradoksy młodzieżowe*. Warszawa 1970.

W relacjach z rodzicami młodzież próbuje nad nimi dominować, a tymczasem w zakładzie pracy jest zmuszona podporządkować się starszym. Nie umiejąc zrozumieć mechanizmów społecznych, przeciwstawiać się i nawiązać kontaktu z innymi, nie wchodzi w głąb grupy, ale pozostaje jedynie na jej uboczu. Nieudane zamierzenia zmiany porządku rzeczy, aby stać się przywódcą, albo przynajmniej współpartnerem, rodzą stresy i przyczyniają się do powstawania kompleksów, mających swój wpływ na przyszłe życie osobowe⁹.

W domu rodzinnym, w szkole i podczas katechizacji młodzież słyszy o ideałach życiowych, ich treści i znaczeniu w rozwoju osobowo-społecznym. Obecnie patrząc z bliska na realizację ideału koryguje swoje pojęcia, a buntując się przeciwko zakłamaniu, nieuczciwości, brakowi solidarności i odpowiedzialności starszych, odrzuca proponowane ideały. Nie może bowiem pogodzić egoizmu, karierowiczostwa, formalizmu i obłudy z prawdą, kulturą i szlachetnością ideału. Chcąc jednak pozostać przy pracy, która jest koniecznością życiową, będąc bezsilna wobec potęgi grupy, pomimo oporów psychicznych, stopniowo wchodzi w panującą tam atmosferę, przyzwyczajają się do pewnego stylu bycia i akceptuje zastaną postawę. Młodzież czuje, że mimo sprzeciwów i krytycznego stosunku, grupa wchłania ją w siebie, ze szkodą dla rozwoju osobowego. Wzbogacając się takimi nowymi treściami, jak współzycie z innymi, zrozumienie i tolerancja, zatracą powoli swój optymizm, bezkompromisowość, inwencję i rzetelność. Praca więc w swoim kontekście psychospołecznym zmusza ją do zmiany postawy¹⁰.

Byłoby to jednak wielkim nieporozumieniem, gdyby twierdzono, że praca wpływa negatywnie na rozwój osobowości młodzieży. Praca wraz ze swym wymogiem zaangażowania, porządku, wysiłku i pozytywnego odniesienia do innych, przyczynia się do zdynamizowania osobowości, służy wyrobieniu społecznemu i daje naturalne podstawy ureligijnienia. Wówczas jednak, gdy w pracy bierze się tylko pod uwagę jej aspekt produkcyjny i zarobkowy, zamiast rozwijać i uduchawiać człowieka, może się ona przyczynić do jego alienacji¹¹. Młody pracownik, nie znając dokładnie wszystkich wartości pracy, widząc akcentowane w niej przede wszystkim objawy zewnętrzne, podświadomie odczuwa, że jej treść została spłycona. Wobec tego angażowany maksymalnie podczas pracy i zużywany przez nią, zwłaszcza w momentach poza wykonywaniem zawodu, szuka możliwości odzyskania wartości osobowych i ich

⁹ S. Łypacewicz: *Kształtowanie stosunków międzyludzkich*. Warszawa 1972 s. 25 nn.

¹⁰ Czajka, jw. s. 55.

¹¹ Zob. H. Bednarek: *Ku powszechnej cywilizacji pracy*. Warszawa 1963.

ubogacenia. Wówczas to, w chwilach samodzielnej refleksji nad światem i światem ludzkim w szczególności, rodzi się w nim tęsknota za zaangażowaniem religijnym, które może go ubogacić wewnątrznie.

Młodzież pracująca uzależniona w dużym stopniu od innych w zakładzie pracy, posiada wiele swobody poza nim. Wówczas w jej życie prywatne w zasadzie nie ingeruje ani rodzina, ani szkoła, ani grupa społeczna, do której należy. Nie będąc świadoma, że poszerzone granice wolności wymagają większej odpowiedzialności, mając do dyspozycji własne pieniądze, wykorzystuje zaofiarowaną wolność dla celów rozrywkowych, często pozostawiając na uboczu cele społeczne i moralno-religijne. Otwierająca się szeroko wolność w pierwszym momencie rodzi radość i zadowolenie, ale z kolei nieumiejętne jej wykorzystanie prowadzi do rozczarowań i konfliktów osobowościowych.

Izolująca się od rodziny młodzież pracująca, izolowana przez grupę społeczną starszych, otwiera się w pełni do swoich rówieśników, znajdujących się w podobnych sytuacjach. Jednocześnie jednak chętnie i szybko tworzy własne życie społeczne, cechujące się spontanicznością, elastycznością, solidarnością i odpowiedzialnością. Te same osoby, którym z trudnością przychodzi włączenie się w życie społeczne starszych, stają się entuzjastami i przywódcami grup młodzieżowych, które podejmują program dynamizacji życia społecznego¹².

Religijność współczesnej młodzieży

W zagadnieniu religijności człowieka można wyróżnić dwa zasadnicze stanowiska. Zwolennicy pierwszego są zdania, że religijność jest dyspozycją psychiczną człowieka, w oparciu o którą może ona nawiązać kontakt z Bogiem. Przedstawiciele drugiego twierdzą, że religijność ma charakter osobowy, jest ustosunkowaniem się człowieka jako osoby do Boga i rzeczywistości nadprzyrodzonej. Stanowisko pierwsze miało wielu zwolenników w XIX wieku, podczas gdy za drugim opowiada się współczesna nauka.

Religijność traktowana przez niektórych jako pewien wycinek życia osobowego, w rzeczywistości przenika całą osobę. Można więc mówić o związkach, jakie zachodzą pomiędzy różnymi dziedzinami życia osobowego a religijnością. Naturalny rozwój osobowy stwarza podstawy rozwoju religijności, ale zarazem pełnia rozwoju osobowego domaga się religijności. Religijność bowiem sprzyja rozwojowi osobowości, w pewnej mierze dynamizuje jej rozwój, a przede wszystkim spełnia funkcję integracyjną¹³.

¹² Zob. M. Kozakiewicz: *Nowa młodzież*. Warszawa 1965.

¹³ A. van Kaam: *Religion et personnalité*. Paris 1967 s. 38—51.

Religijność młodzieży jest w pewnej mierze przedłużeniem religijności dziecięcej i wejściem w religijność wieku dojrzałego. Bardziej jednak niżeli o podobieństwie religijności młodzieńczej do dwóch sąsiednich faz rozwojowych, trzeba mówić o ich różnicy, a zarazem specyfice. Religijność bowiem dziecięca jest religijnością wpływu środowiska, oddziaływania innych osób, a zwłaszcza rodziców, i akceptacją uszeregowanych przez katechetów treści, bez osobistego odniesienia się do Boga, Ewangelii i nauki Kościoła. W postawie religijnej dojrzałej G. Milanesi widzi złożoność, bogactwo i różnorodność treści; dynamiczność wyrażającą się w otwartości i dążeniu do prawdy konfrontowanej z historią i doświadczeniem ludzkim; ucieczkę od schematyzmu i represji; postępowanie konsekwentne oparte na motywacji¹⁴. Religijność młodzieży jest jakościowo różna od religijności dziecięcej, gdyż jest ona religijnością własną, próbą osobistego ustosunkowania się do Boga, dążeniem do ukształtowania postawy idealnej, pomimo że daleko jej jeszcze do religijności dojrzałej. Jest to religijność tworząca się, poszukująca właściwego wiekowi młodzieńczemu wyrazu, powiązana z trudnościami i oporami psychicznymi, polegająca na zbliżaniu się i oddalaniu od Boga.

W rozwoju religijności młodzieńczej można wyróżnić trzy zasadnicze fazy: dezintegracji, negatywizmu i integracji. W fazie pierwszej młodzież burzy religijność dziecięcą, podważa jej wartość, a zwłaszcza formy, a nie mając jeszcze wypracowanej religijności własnej, pozostaje przy pewnych dotychczasowych jej elementach. W okresie negatywizmu młodzież odrzuca praktyki religijne, występuje przeciwko autorytetom kościelnym, podważa prawdy religijne i oddala się od Boga. Okres ten — nazwany przez niektórych psychologów okresem ateizmu młodzieńczego, kryzysu religijnego — w rzeczywistości jest czasem, w którym pojawia się w załączku religijność właściwa okresowi młodzieńczemu. Pomimo pewnych objawów areligijności we wnętrzu poszczególnych osób budzi się autentyczne odniesienie do Boga. W fazie trzeciej, w której dochodzi do względnej równowagi psychofizycznej, młodzież odnajduje Boga, nawiązuje z nim bliższy kontakt i dopracowuje się postawy chrześcijańskiej, albo też porzuca dotychczasowe ideały, by zbliżyć się do innych, jej zdaniem, bardziej humanistycznych¹⁵.

Od strony intelektualnej — według G. Milanesi — religijność młodzieńczą cechują: subiektywizm, konfliktowość i relatywizm¹⁶. Młodzież podejmując dialog z Bogiem, stawia mu pewne żądania do spełnienia, a zajmując wobec niego określoną postawę, próbuje ją uzasadnić. Analizując treści naukowe i objawienia, dochodzi do wniosku, że pomiędzy

¹⁴ G. Milanesi, M. Aletti: *Psicologia della religione*. Torino 1973 s. 233.

¹⁵ A. Schneiders: *Psicologia dell' adolescenza*. Torino 1968 s. 263—279.

¹⁶ Milanesi, jw. s. 181.

nauką a wiarą nie ma całkowitej zgodności, ale konfliktowość tych dziedzin nie podważa wartości i autonomiczności żadnej z nich. Na tle pluralizmu społecznego i kulturalnego, w którym rozwija się osobowość młodzieży i jej religijność, powstaje relatywizm tak co do myśli religijnej, jak i postawy wiary. Ostatecznie młodzież ustosunkowuje się pozytywnie do religii, gdyż — jak sądzi — religia najbardziej przyczynia się do ukształtowania światopoglądu, do odkrycia własnego powołania w świecie i zdobycia sensu życia.

Religijność młodzieży bardzo ściśle wiąże się z emocjonalnością, którą uszlachetnia, daje zewnętrzny wyraz i harmonizuje napięcia. Zdaniem G. Milanesi — religijność młodzieńcza ma charakter intuicyjny, emocjonalny, pragnieniowy, aksjologiczny i witalistyczny¹⁷. Dzięki religijności młodzież może realizować swoje zamierzenia ucieczki od szarej rzeczywistości, przejścia w krainę szczęścia i zetknięcia się z Absolutem. Religia pomaga jej odnaleźć swoją identyczność, ustabilizować się osobowościowo, odsłonić znaczenie przyjaźni i poświęcenia, odkryć właściwą treść seksu i go ukierunkować.

Zastrzeżenia odnośnie religijności rodziców, wątpliwości dotyczące przekazywania wiary przez katechetów, oddalają młodzież od religijności starszych, a zbliżają do rówieśników, by w grupie własnej wypracowywać postawę religijną, bardziej autentyczną. Życie grupowe sprzyja rozwojowi religijności młodzieńczej, gdyż dostarcza autentycznego doświadczenia, w którym przez wzajemny wpływ poszczególnych osób kształtuje się właściwa wiekowi postawa religijna. Młodzież bowiem uważa, że postawa religijna jest w mniejszym stopniu wyrazem wiedzy, a w większości bezpośrednio zależy od doświadczenia. W grupie rówieśników osoba nie przyjmuje ustalonego schematu i nie poddaje się zewnętrznym wpływom, ale odnosząc się krytycznie do nich, przez osobiste ustosunkowanie się do Boga i ludzi dopracowuje własną postawę¹⁸.

Potężny, groźny, odległy, karzący Bóg dzieciństwa zbliża się do młodzieży, stając się partnerem w rozwiązywaniu problemów życiowych, osobą godną zaufania, której można powierzyć wszystkie tajemnice, postawić określone żądania i spodziewać się koniecznej pomocy. Często używanymi wyrażeniami w stosunku do Boga są: mój Bóg, Bóg w relacji z człowiekiem, dialog z Bogiem. Stąd mówi się o spirytualizacji i inferiorizacji obrazu Bożego, w którym treści zewnętrzne podkreślane w dzieciństwie zanikają, a pojawiają się treści wewnętrzne, istotne wartości życia Bożego. Proces interiorizacji — zdaniem Babina — dokonuje się dzięki nowo powstającym w wieku młodzieńczym cechom: na-

¹⁷ Tamże s. 183.

¹⁸ R. Bleistein: *Die Jugend von heute und der Glaube von morgen*. Würzburg 1970 s. 32 nn.

turalności, egomorfizmu i etyczności¹⁹. Naturalność wskazuje na spontaniczną tendencję do Boga, który dla człowieka jest celem życiowym. Egomorfizm mówi o zaangażowanym kontakcie z Bogiem, ale zarazem dodaje, że ten kontakt się zacieśnia do zaspokojenia potrzeb. Przedłużeniem egomorfizmu jest idealizacja, dzięki której młodzież upodabnia się do ideału przez siebie wybranego. Etyczność zaś świadczy o tym, że najbardziej istotnymi w religijności młodzieży są problemy moralne.

Do autentycznej religijności młodzież dochodzi przez kryzys, trudności i wątpliwości. Pomiedzy dzieciństwem a wiekiem młodzieńczym występuje faza rozwojowa, w której upada religijność wypracowana przez wychowanie rodzicielsko-katechetyczne, a ponieważ wtedy nie zdołała się jeszcze ukształtować nowa religijność, młody człowiek przeżywa kryzys. Tęsknił on, marzył poniekąd o uwolnieniu się od religijności i jej norm moralnych, a w momencie, gdy ona została zachwiana, jest bezsilny wobec siebie i otoczenia, nie mogąc sobie poradzić z mnożącymi się problemami społeczno-moralnymi. Wówczas to konkretne doświadczenia wzbudzają w nim potrzebę zaangażowania religijnego w celu dopracowania religijności na miarę własną. Wielorakie i różnorodne wątpliwości są z jednej strony wyrazem kryzysu i bezradności, a z drugiej szukania pełnej prawdy i dążenia do wiary dojrzałej²⁰.

Młodzież pracująca zaangażowana w pracy zewnętrznej posiada wielkie trudności nawiązania kontaktu z Bogiem. Jednakże sama praca, która wyczerpuje energie ludzkie, skłania ją do pewnego ustosunkowania się do Boga, dzięki czemu odzyskuje utracone i zdobywa nowe energie twórcze. Młodzież ta, przez rozwój religijności, zdobywa obiektywne spojrzenie na świat i formację sumienia odnośnie do dobra i zła, wyrabia w sobie solidarność i odpowiedzialność, które z kolei pomagają jej znaleźć sens życia i szczęście własne²¹.

Przez rozwijaną w sposób sobie właściwy katechezę młodzież chciałaby rozwiązać trudne dla niej i nierozwiązywalne gdzie indziej problemy nie tylko religijne, ale również społeczne, kulturowe, zawodowe i moralne. Czuje ona, że religia jedynie może ją nauczyć trudnej, ale koniecznej sztuki współżycia z ludźmi, polegającej na podporządkowaniu i ingerencji, dostosowaniu do przyjętych założeń i ich modyfikacji, zajęciu wysokiej rangi społecznej bez jej obniżenia u innych. Zawód zinterpretowany religijnie pomaga odsłonić głęboką treść powołania ludzkiego i chrześcijańskiego, rozwijanego przez pracę służącą dla dobra osoby i społeczności. W pogłębionej religijności zawód staje się nie

¹⁹ Zob. P. Babin: *Dieu et l'adolescent*. Lyon 1963.

²⁰ H. Remplein: *Die seelische Entwicklung des Menschen im Kindes und Jugendalter*. München 1967 s. 442, 482.

²¹ Heller, jw. s. 19.

tylko narzędziem zarobkowania, ale przede wszystkim daje możliwości rozwoju człowieka w kierunku nawiązania z Bogiem ścisłego kontaktu. Skłócony młody człowiek, po wielu doświadczeniach, uważa religię za jedyny czynnik, który zharmonizuje go osobowo i społecznie. Mniema, że przy pomocy religii, poddając się w pewnej mierze okolicznościom zewnętrznym, w rzeczywistości będzie panował nad nimi. Dzięki religii spodziewa się ukierunkować swoje postępowanie, włączając się w całości kształt pracy samowychowawczej i produkcyjnej.

Trudności duszpasterskie katechezy młodzieżowej

Niezależnie od tego, czy młodzież pracująca wyraża potrzebę katechizacji, czy nie, biorąc pod uwagę jej życie osobowe, istnieje konieczność pogłębiania jej życia religijnego. Współczesna katecheza wrażliwa na dobro, które ma przekazywać i realizować w człowieku, podjęła już pewne próby katechizacji młodzieży pracującej, by przez nią kształcić młode pokolenie również pod względem religijnym. Do tej pory jednak nie można jeszcze mówić ani o dopracowanej teorii, ani też o wzbogacającej wieloma doświadczeniami praktyce. Wzmiankowane próby nie mogą się poszczycić daleko idącymi rozwiązaniami, gdyż napotykają na poważne trudności.

Badania terenowe wykazują, że procent katechizowanej młodzieży w stosunku do dzieci znacznie się obniża. Zresztą to samo zjawisko daje się również zauważyć u dzieci ostatnich klas szkoły podstawowej. Jeżeli mówi się o spadku frekwencji na katechizacji u dzieci starszych i młodzieży, to jeszcze bardziej ten fakt należy podkreślić u młodzieży pracującej. Materializm konsumpcyjny, indyferentyzm religijny, tolerancja pedagogiczna i swoista interpretacja wolności, które charakteryzują współczesne społeczeństwo, nie sprzyjają rozwojowi religijnemu młodzieży uczestniczącej w życiu starszych²².

Dotychczasowa katecheza rozwijająca się w środowisku kościelnym, zamykała się w jego granicach i nie próbowała wychodzić poza ustalone odgórnie granice. W okresie, gdy środowisko to było religijne, spełniała ona możliwie wystarczająco swoje zadanie. W sytuacji natomiast, gdy środowisko to jest zlaicyzowane, jej oddziaływanie coraz bardziej się pomniejsza. Mając uzasadnione obawy odnośnie do szerokiego otwarcia się na świat i pielęgnując pieczołowicie dotychczasowe formy, w rzeczywistości traci kontakt z młodzieżą pozostającą poza Kościołem.

²² W. Piwowarski: *Religijność wiejska w warunkach urbanizacji*. Warszawa 1971 s. 307.

W pewnym okresie historycznym ukształtowała się katecheza szkolna i parafialna²³, które bez większych modyfikacji rozwijają się do dzisiaj. Katecheza szkolna z dość dużymi zastrzeżeniami może obejmować swym wpływem dzieci. Wtedy natomiast, gdy się ją stosuje wśród młodzieży, jest mało skuteczna. Jeżeli młodzież szkolna, która z natury rzeczy jest związana ze szkołą, kwestionuje katechezę szkolną, to tym większe zastrzeżenie w stosunku do niej wyraża młodzież pracująca, która nie jest nastawiona pozytywnie na ścisłe związki ze szkołą. Katecheza parafialna natomiast w zasadzie w swojej organizacji jest bliska organizacji życia dorosłych. Ze względu na to, że jest ona zorganizowana — a młodzież stroni od organizacji z góry zaplanowanych — i ponieważ jest ona katechezą dorosłych — z którymi młodzież pozostaje w konflikcie — również nie ma wzięcia u młodzieży.

Znane dotychczas katechezy przede wszystkim opierały swoje działanie na grupach formalnych. Grupa taka tworzyła się w ramach pewnej nadrzędnej organizacji, która posiadała określone cele, normy i sposoby działania. Chcąc podnieść skuteczność katechezy, katecheta koncentrował wysiłki na organizacji pracy, tracąc przy tym kontakt osobowy z poszczególnymi jednostkami. Tego rodzaju katecheza grupy formalnej będzie mało przydatna dla młodzieży, która podczas katechizacji jest grupą nieformalną, zbiorem osób o różnych zainteresowaniach, dążeniach i zawodach²⁴.

Zróznicowanie osobowe, typologiczne, środowiskowe, kulturowe i zawodowe młodzieży pracującej wymagałoby katechezy pluralistycznej, liczącej się z zainteresowaniami poszczególnych osób, problemami, które nurtują środowisko, przeżyciami, jakich doznają różne typy ludzi, uzależnionej od zadań, jakie jednostka pełni, i rodzaju wykształcenia opartego na określonych treściach kulturowych. Tymczasem pluralizm katechetyczny nie zdobył jeszcze powszechnego uznania, a cieszy się nim natomiast katecheza uniformistyczna, która w treści i sposobie jej przekazywania przyjmuje jedną uniwersalną formę. Faktyczny uniformizm katechetyczny, w zestawieniu z pluralizmem epoki i konkretnej grupy, wywołuje rozdźwięk w pracy katechetycznej.

Treść, którą jeszcze do tej pory przekazuje się młodzieży, jest zamknięta w system filozoficzno-teologiczny. Młodzież natomiast nastawiona na konkrety ma duże trudności w myśleniu abstrakcyjnym, a nie widząc bezpośrednich związków pomiędzy podawaną wiedzą a życiem. ze względu na małą przydatność kształcenia zwalnia się z katechizacji. Ponieważ w pracy otrzymuje wiedzę bezpośrednio przydatną do działa-

²³ Zob. G. Baudler: *Schulischer Religionsunterricht und kirchliche Katechese*. Düsseldorf 1973.

²⁴ M. Sauvêtre: *I giovani riscoprono la catechesi*. Torino 1970 s. 47 nn.

nia, również w katechizacji oczekuje takiej wiedzy religijnej, która by służyła i pomagała życiu w konkretnych sytuacjach. Wobec tego dopóki katecheza młodzieży nie rozwinie się po linii nurtujących problemów, a przeciwnie — podtrzymywać będzie i przekazywać pewien system myślowy, spotka się z dużymi trudnościami w tej grupie katechetycznej²⁵.

Młodzież niechętnie poddaje się dłuższemu kształceniu systematycznemu. Owszem, podejmuje się doskonalenia swoich kwalifikacji, ale nie na zasadzie długotrwałego studium, lecz jedynie w oparciu o wycinkowe wiadomości bieżące, które bardziej zdynamizują pracę zawodową. Praca zawodowa, którą młodzież spełnia, wymagałaby kształcenia religijnego systematycznego i pogłębionego, tymczasem młodzież czeka raczej na pewne sensacje i podniety emocjonalne. Wiara dojrzała wymagałaby kształcenia wielostronnego i zaangażowanego, tymczasem zainteresowania młodzieży rozwijają się w kierunku wybranych zagadnień, a wola nie jest skłonna do wyteżonego wysiłku²⁶.

Katecheza młodzieży, a zwłaszcza pracującej, do tej pory nie ma jeszcze wyrobionej tradycji, próby jej realizacji znajdują się dopiero w stadium początkowym. Zdobyte doświadczenia są jeszcze ubogie, a te, które zostały osiągnięte, nie dają wystarczającego materiału do tworzenia uogólnień czy zasad. Tymczasem bez teoretycznego opracowania katechezy, ukazującego właściwe podstawy, treść i formy, trudno mówić o jej realizacji.

Dotychczasowe przygotowanie katechetów w wielu wypadkach jest niewystarczające do pracy w obecnej rzeczywistości. Tę niewystarczalność stwierdzają katecheci pracujący wśród dzieci, a przecież katecheza młodzieży jest specyficzną i wymagającą skoncentrowania się na pewnych nieznanach ogółowi problemach²⁷. Przemiany, które zachodzą w świecie, w których bierze udział młodzież, domagają się ciągłego, ustawicznie podejmowanego na nowo przygotowania. Przygotowanie takie skoncentruje się na wyrabianiu postawy twórczej przez zainteresowanie literaturą katechetyczną i wzbogacanie doświadczenia.

Katecheci są przyzwyczajeni do katechezy monologicznej, wykładowej, oddziaływania zewnętrznego, a tymczasem dla młodzieży pracującej byłaby wskazana katecheza dialogiczna, dyskusyjna, bezpośredniej rozmowy. Katecheza ta jest zdolna wyłonić problemy i trudności, zaangażować katechizowanych w konkretne życie, odtworzyć jego perspektywy, by podjąć odpowiednie zobowiązania. Jednakże szczerłość, odwaga,

²⁵ P. Babin: *Opzioni*. Torino 1967 s. 31—32.

²⁶ Por. Czajka, jw. s. 157 nn.

²⁷ *Scuola e religione*. Torino 1971 s. 175.

kategoryczność i bezkompromisowość młodzieży onieśmiela katechetów, którzy w tej sytuacji bardziej niż na podmiot zwracają uwagę na przedmiot katechizacji.

Zasadnicze elementy katechezy młodzieżowej

Przedstawione trudności, brane z osobna, urastają do wielkich rozmiarów, ale oceniane krytycznie w całości, nie zagrażają rozwojowi katechezy młodzieżowej. Przeciwnie, one mogą się przyczynić do dopracowania teorii i pogłębienia świadomości katechetycznej. Teoria wówczas ujrzy trudności we właściwych proporcjach i wskaże na zasadnicze elementy katechezy młodzieżowej.

Ze względu na zdezintegrowanie osobowe i społeczne młodzież czuje się psychicznie zagrożona, staje przed wieloma możliwościami wyboru wartości, szuka miejsca dla siebie i pragnie stabilizacji życia. Wówczas przed katechezą stają zadania wychowania jednostkowo-społecznego, zorientowania w wielu dziedzinach życia, dokonania wyboru miejsca i działania poprzez odczytywanie własnego powołania, znalezienia sensu życia i ukształtowania postawy wolnej i odpowiedzialnej. Jakkolwiek wszystkie te zadania są niezbędne, to jednak koncentrują się one na kształtowaniu sensu życia i formowaniu odpowiedzialności. Sens życia bowiem i odpowiedzialność personalna są podstawą wyrobienia dojrzałej postawy wiary²⁸.

Jeżeli katecheza ma być przyjęta przez młodzież, to tylko na tej podstawie, że będzie uważana za wartość niezastąpioną w rozwoju osobowym. Wówczas jednak nie tyle należy propagować katechezę wiedzy religijnej, systemu naukowego i ideologii grupy religijnej, ile katechezę wiary człowieka, który żyje w określonym środowisku i nurtują go specyficzne problemy egzystencjalne²⁹. W katechezie tej wiara i życie, objawienie i kultura, łaska i twórczość, modlitwa i praca mają się ściśle zabiegać. Człowiek w niej ukazany będzie jako istota skierowana do Boga, a Bóg jako Ojciec wychodzący na spotkanie ze swym dzieckiem, problemy ludzkie zostaną zanurzone w myśli Bożej, a Chrystus będzie je rozwiązywał i ukierunkowywał.

W swoim idealizmie młodzież wybiega daleko w przyszłość. Myśl o przyszłości nie odrywa jej jednak od konkretnego środowiska, w którym żyje i pracuje. Środowisko to podsuwa młodzieży wiele problemów,

²⁸ Bleistein, jw. s. 135—138.

²⁹ *Pastorale giovanile in un mondo secolarizzato*. Torino 1970 s. 167—168.

których ani osobiście, ani z pomocą innych nie można rozwiązać. Wtedy to bezsilność własna kieruje jej uwagę na transcendencję. Biorąc pod uwagę to zjawisko i uwzględniając różne typy katechezy, dla młodzieży należałoby zaproponować katechezę antropologiczną. Katecheza ta, wychodząca od człowieka i jego środowiska, podejmuje problemy egzystencjalne, nurtujące osobę ludzką, i rozwiązuje je w świetle objawienia i nauki Kościoła. Mniej natomiast — jak się wydaje — byłaby przydatną katecheza kerygmaticzna, która nie tyle spieszy człowiekowi z pomocą, ile stawia przed nim zadania wynikające z zależności partnerskiej w dialogu zbawienia³⁰.

W centrum zainteresowań katechezy młodzieżowej znajdują się problemy personalizacji, socjalizacji, wyzwolenia i twórczości człowieka. Młody człowiek, pragnący pełnego rozwoju osobowego, tworzący wspólnotę z innymi, dążący do wolności i pomagający innym w jej zdobyciu, zaangażowany w przemianę świata i siebie, urzeczywistnia swoje plany przez kontakt osobowy z Chrystusem. W całym tym procesie bierze udział katecheza, która pomaga młodzieży zrozumieć, że wiara służy rozwojowi osoby ludzkiej, grupy społecznej, oraz przyczynia się do tworzenia właściwego wyrazu kultury i techniki. Ponieważ jednak zarówno rozwój jak i twórczość człowieka mogłyby ulec odchyleniom, a w następstwie wyrządzić szkodę, jej ważnym zadaniem będzie również wyrabiać postawę krytyczną³¹. Dlatego też katecheza dąży do kształtowania ludzi dojrzałych, krytycznych i odpowiedzialnych, którzy tworząc dobra, będą ich roztropnie używać i sprawiedliwie rozdzielać.

Katechezę młodzieży należy opierać na ugrupowaniu spontanicznym, ze względu na to, że młodzież stroni od istniejących organizacji, a zarazem chętnie tworzy nowe grupy i struktury³². Katechizowani wówczas są nie tyle słuchaczami i odbiorcami przekazywanych treści, ile raczej zaangażowanym podmiotem, który jednocześnie wpływa na bieg katechezy i korzysta z jej wartości. Poszczególne osoby tworzące grupę katechetyczną poza wiedzą przekazują sobie doświadczenie religijne, które ich wzajemnie bogaci osobowościowo. Katecheza więc z przedmiotowej staje się podmiotową, przy zaangażowaniu i oddziaływaniu personalnym. Dzięki temu, że osoby, które tworzą taką katechezę, pochodzą z różnych środowisk i zakładów pracy, wiążąc się ze swoim środowiskiem i wnosząc jego problemy, katecheza przestaje być sprawą zamkniętego grona ludzi. W powiązaniu z szerokim światem katecheza

³⁰ Tamże s. 168 nn.

³¹ F. Pajer: *La catechesi come testimonianza*. Torino 1968 s. 137—138.

³² R. Mucchielli: *La dinamica di gruppo*. Torino 1970 s. 159 nn.

ubogaca się problematyką społeczną, kulturową i zawodową i odwrotnie — wywiera dalekosiężny wpływ religijny na bliższe i dalsze otoczenie.

Dydaktyka tradycyjna stawiała tezę, że do zdobycia gruntownej wiedzy konieczne są systematyczne i pełne wiadomości. Teza ta została zakwestionowana przez współczesną naukę, która twierdzi, że obecnie z jednej strony nie można zdobyć pełnych wiadomości, a z drugiej — że dzięki obecnej technice wiadomości wyselekcjonowane stwarzają możliwości zdobycia pogłębionej wiedzy. W oparciu o zdobyte współczesnej dydaktyki, również w kształceniu religijnym proponuje się wybrane treści. Jeżeli bowiem rozwój umysłowy w pewnej mierze wymagałby systematycznej wiedzy, to postawa religijna człowieka kształtuje się przede wszystkim przy pomocy pewnych zasadniczych wartości religijnych. Wobec tego, ze względu na wyższy stopień kształcenia religijnego i na ściśle powiązanie katechezy z życiem, proponuje się w niej ujęcie problemowe³³.

Do zasadniczych w katechezie młodzieży należałyby problemy personalne, społeczno-kulturowe i moralno-religijne. W problemach personalnych katecheza odsoniłaby w pełni życie młodzieży, zatrzymując się na zagadnieniach wolności, niezależności, dojrzałości i wychowania seksualnego. W problemach społecznych zostałby ukazany plan Boży i jego realizacja w rodzinie, szkole i państwie, akcentując prawa i zadania poszczególnych grup. Podstawowymi problemami moralno-religijnymi byłyby: Chrystus w świecie, godność człowieka, objawienie i wiara. Jakkolwiek problemy te stanowią pewną zamkniętą całość, to jednak w rzeczywistości dotyczą tych wszystkich dziedzin życia, w których młody człowiek albo już uczestniczy, albo bezpośrednio się przygotowuje.

Swobodna forma życia młodzieży po pracy, kiedy to odbywa się katechizacja, godziłaby w katechezę lekcyjną, wykładową i odczytów. Od lekcji młodzież się szybko odzwyczaja, a wykłady i odczyty są dla niej zbyt trudne i teoretyczne. Stąd też, podtrzymując w miarę możliwości studium religijne, należy raczej wprowadzać formę towarzyskiego spotkania, wymiany doświadczeń, ukierunkowanej dyskusji i rewizji życia.

Podejmując zagadnienie aktualnych problemów katechezy młodzieżowej, zajęliśmy się pewną grupą młodzieży i jej katechizacją. Naszkicowany został obraz młodzieży i wyłonione zasadnicze problemy egzystencjalno-religijne. Widząc potrzebę i konieczność tej katechezy, wskazano także na dość duże trudności. Szersze spojrzenie jednak na ten problem pozwoliło przezwyciężyć napotkane trudności i ujrzeć strukturę katechezy młodzieżowej w jej zasadniczych elementach.

³³ Heller, jw. s. 14 nn.

Manche Faktoren der jugendlichen Katechese

ZUSAMMENFASSUNG

Das Problem der authentischen Jugendkatechese kommt erst in unseren Zeiten zutage. Früher was sie in der Kinderkatechese eingeschlossen, daraus sie die Gründe und Einwirkungsweise schöpfte. Gegenwärtig sich in der ganzen Welt entwickelte Jugendbewegung weckte Empfindlichkeit der Kirche auf, die durch ihre katechetisch-wissenschaftliche Schöpfung den religiösen Bedürfnissen der Jugend entgegenzukommen und sie zu stillen versucht. Man kann jedoch noch nicht auf die weitgehenden Lösungen dieser Probleme hinweisen.

In Anbetracht der noch sehr geringen Literatur betreffs der der Jugendkatechese wurde dieses Problem noch nicht in der Fülle gelöst. Man wies nur darin auf manche Faktoren hin. Zuerst erschien man kurz ein Bild der gegenwärtigen Jugend im sozialen-, kulturellen- und Berufskontext, dann interessierte man sich näher für die Religiosität der heutigen Jugend, später stellte man seelsorgliche Schwierigkeiten der Jugendkatechese dar, um zuletzt die Grundelemente, darauf sich die Jugendkatechese stützt, in den Punkten zu bringen.

Die in die soziale Gruppe der Älteren hineintretende Jugend passt sich kritischerweise zu ihnen an. Sie will eher neue soziale und kulturelle Bereiche schaffen, als alte Formen annehmen. In der Entwicklung der jugendlichen Religiosität kann man eine Phase von Desintegration, Negativismus und Integration unterscheiden. Von der intellektuellen Seite wird diese Religiosität durch: Subjektivismus, Konflikt und Relativismus charakterisiert. Ausserdem besitzt die Jugendreligiosität einen Intuitions-, Emotions-, Wunsch-, Axiologie- und Lebenscharakter. In der Jugendkatechese sollen sich: Glaube und Leben, Offenbarung und Kultur, Gnade und Schöpfung, Gebet und Arbeit miteinander eng verbinden. Der durch die Katechese erschienene Mensch wird als an Gott gerichtete Wesen bleiben und seine Probleme werden in Gottesgedanken vertieft, und Christus wird sie lösen und ihnen Richtung geben.